

25 ANYS DE L'INSTITUT MENORQUÍ D'ESTUDIS

Jaume Mascaró Pons

President del Consell Científic de l'IME

28 de novembre de 2011

Honorable Senyor President del Consell Insular de Menorca, Honorable Senyora Consellera de Cultura del CIM i presidenta de l'IME, Honorables ex-Presidents del CIM i de l'IME, benvolguts col·legues de l'IME, senyores i senyors,

Els rituals d'evocació, destinats a celebrar la memòria d'un esdeveniment, solen incloure una glosa de la història i dels fets que han ocorregut en el període del temps que es vol recordar, o d'alguns dels factors del context històric que el van provocar, com acaben de fer, amb la seva reconeguda capacitat, el Sr. Vidal, coordinador científic de l'IME, i el Sr. Joan F. López Casasnovas. Però jo, avui, en aquesta commemoració dels 25 anys de la constitució de l'Institut Menorquí d'Estudis, no voldria recordar fets i activitats, sinó persones. Perquè estic convençut que el que determina la qualitat objectiva d'una institució és el valor de les persones que la integren i hi donen presència viva.

El dia 11 de novembre de 1985, el Ple del Consell Insular de Menorca va aprovar els Estatuts de l'Institut Menorquí d'Estudis, en els quals s'establia, en la disposició transitòria primera, que “Els primers membres de l'IME seran nomenats pel CIM per majoria de dos terços, atenent les seves aportacions a la cultura de l'illa dins els diversos camps culturals i científics”. En aplicació d'aquesta disposició, la Comissió Informativa d'Educació i Cultura, reunida el 8 i 9 de gener de 1986, que presidia el Sr. Joan F. López Casasnovas, com a conseller de Cultura, va acordar elevar al

Ple tres acords: primer, nomenar els primers 67 membres de l'IME; segon, proposar la filial de Menorca de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears com a entitat col·laboradora de l'IME, i tercer, nomenar el Sr. Jordi Carbonell membre honorari de l'Institut Menorquí d'Estudis. El Ple del Consell, en la sessió del 13 de gener següent, aprovà el dictamen de la Comissió per unanimitat. I voldria subratllar aquest aspecte de la unanimitat de l'acord del CIM perquè aquest primer grup, el dels membres fundadors de l'IME, fou certament el producte d'un ampli consens polític.

Però crec que més enllà de factors polítics conjunturals, com ja s'ha subratllat anteriorment, hi havia en tots els que van intervenir en el procés una profunda motivació compartida sobre la importància de reunir en una mateixa institució persones disperses, en l'espai i el temps, que representaven una part important del futur de l'illa, pel seu potencial cultural i per la seva capacitat de generar coneixement per a Menorca.

Si totes les societats acadèmiques pretenen, a través de les persones que les integren, potenciar i desenvolupar els valors culturals i el coneixement, fent de pont entre l'activitat científica dels seus membres i la societat en la qual estan immerses, en el cas de Menorca l'exigència de la seva constitució venia incrementada per la inevitable dispersió de moltes de les persones de formació universitària, que havien de realitzar la seva feina acadèmica, de docència i recerca fora de l'illa. Aquesta ha estat, i és encara, una de les limitacions d'una illa com Menorca: la llunyania física de moltes de les persones amb més formació científica i acadèmica, en les quals la societat menorquina, a través de les famílies o de les institucions, ha invertit una part important dels seus recursos. Només una part d'aquestes persones retorna al territori illenc originari. La història ens mostra com aquesta

dialèctica de la proximitat i la distància, de la presència i l'absència, ha caracteritzat la riquesa de la vida cultural i científica menorquina: no podem parlar de Mateu Orfila sense tenir també en compte Rodríguez Femenies o Ferrer Aledo, com no podríem separar Josep Miquel Guàrdia de Joan Ramis o Antoni Febrer i Cardona.

La constitució de l'IME va voler expressar d'una forma peculiar aquesta voluntat d'ajuntar, d'unir l'esforç de persones relacionades amb Menorca, fos quina fos la seva ubicació professional i residencial, amb una llista de 67 membres, que es distribuïen en espais diversos, en especial Menorca, Mallorca i Catalunya, però també Madrid i altres llocs de la Península. Dels 67 membres fundadors, 51 són actualment vius, 23 dels quals viuen habitualment a Menorca, 10 a Mallorca, 1 a Madrid, 1 a Granada, 1 a Itàlia, i 15 a Barcelona, o 16 si hi comptem el Sr. Jordi Carbonell, nomenat membre honorari en l'acta fundacional.

Crec que avui és obligat recordar nominalment aquests primers membres de l'IME que van ser designats i aprovats per unanimitat en aquella sessió del Consell Insular del 13 de gener de 1986:

Al·lès Salom, Bartomeu	Ciència i Tècnica
Amorós Pórtolles, José Luis	Ciència i Tècnica
Benejam Arguimbau, Pilar	Ciències Socials
Camps Cabrera, Manel	Ciència i Tècnica
Canut Ruiz, M. Luisa	Ciència i Tècnica
Cardona Bendito, Álvaro	Ciències Naturals
Cardona Enrich, Josep Ll.	Ciència i Tècnica
Cardona Escanero, Gabriel	Història i Arqueologia
Cardona Florit, M. Àngels	Ciències Naturals
Casasnovas Marquès, Lluís	Llengua i Literatura
Castelló Carreras, Salvador	Ciències Socials
Coll Carreras, Miquel	Ciències Socials
Coll Vinent, Roberto	Ciències Socials
Elices Calafat, Manuel	Ciència i Tècnica

Faner Coll, Pau	Llengua i Literatura
Fayas Janer, José A.	Ciència i Tècnica
Fèlix Bosch, Ernest	Ciències Naturals
Ferrer Andreu, Humbert	Ciència i Tècnica
Fornals Villalonga, Francisco	Història i Arqueologia
Genestar Julià, Caterina	Ciència i Tècnica
Gomila Bassa, Pere	Llengua i Literatura
Gomila Portella, Juan J.	Ciència i Tècnica
Guardia Pons, Milagros	Història i Arqueologia
Hernández Pons, Miquel	Ciències Socials
Huguet Rotger, Llorenç	Ciència i Tècnica
Jansà Clar, Agustí	Ciència i Tècnica
Jansà Clar, Xavier	Ciències Naturals
Jordi Manent, Vicenç	Ciència i Tècnica
Lafuente Hernández, Eusebio	Història i Arqueologia
Llompart Díez, Carme	Ciències naturals
López Casanovas, Guillem	Ciències Socials
Luterbacher, Hans P.	Ciències Naturals
Martí Camps, Ferran	Història i Arqueologia
Martorell Codina, Josep	Ciència i Tècnica
Mas Franch, Lluís	Ciència i Tècnica
Mascaró Pasarius, Josep	Història i Arqueologia
Mascaró Pons, Ignasi	Llengua i Literatura
Mascaró Pons, Jaume F.	Ciències Socials
Mateo Álvarez, Bernat	Ciències Naturals
Melià Caules, Miquel	Llengua i Literatura
Mercadal Pons, Benito	Ciències Naturals
Mir Mateo, Juan	Ciència i Tècnica
Moll Bosch, Caterina	Llengua i Literatura
Murillo Tudurí, Andreu	Història i Arqueologia
Nicolàs Mascaró, Joan de	Història i Arqueologia
Obrador Tudurí, Antoni	Ciències Naturals
Orfila León, José Antonio	Història i Arqueologia
Orfila Pons, Margarita	Història i Arqueologia
Petrus Rotger, Antoni	Ciències Socials
Plantalamor Massanet, Lluís	Història i Arqueologia
Pons Biescas, Antoni	Ciència i Tècnica
Pons Jiménez, Ponç	Llengua i Literatura
Pons Madrid, Llorenç	Ciències Naturals
Prats Trinidad, Pere	Ciències Naturals
Pretus Real, Joan Ll.	Ciències Naturals
Quintana Petrus, Josep M.	Ciències Socials
Rita Larrucea, Cristina	Història i Arqueologia
Rita Larrucea, Joan	Ciències Naturals
Salord Ripoll, Josefina	Llengua i Literatura

Sastre Moll, Jaume	Història i Arqueologia
Sastre Portella, Florenci	Història i Arqueologia
Serra Colomar, Josep	Llengua i Literatura
Taltavull Femenias, Enric	Ciència i Tècnica
Terrón Ponce, José Luis	Història i Arqueologia
Vaquer Timoner, Josep	Ciència i Tècnica
Vidal Bendito, Tomàs	Ciències Socials
Vidal Hernández, Josep Miquel	Ciència i Tècnica

A la idea d'aglutinar en un marc institucional compartit persones disperses, per crear un sentiment mantingut de vincle amb Menorca, s'hi afegia una altra idea característica de la nova institució, tal vegada arrelada a la mateixa tradició cultural i científica de Menorca: la de no caure en el localisme, tot creient que la ciència és universal, es faci on es faci, i per tant que es pot aportar saber i cultura des de Menorca i des de qualsevol altre lloc, i que el saber sobre Menorca no és divers del saber en general. En un gest tal vegada una mica ingenu, em consta que es va voler expressar aquesta idea invertint l'ordre del nom: Institut Menorquí d'Estudis, en lloc d'Institut d'Estudis Menorquins, tal com s'havia previst inicialment, seguint el model de l'IEC, que era el que inspirava l'estructura de la nova institució. Perquè, malgrat aquest canvi de nom, l'IME es va organitzar en cinc seccions, a l'estil de l'IEC:

Secció de Lingüística i Literatura, amb 8 membres fundadors,
 Secció de Ciències Socials, amb 10 membres fundadors,
 Secció d'Història i Arqueologia, amb 17 membres fundadors,
 Secció de Ciència i Tècnica, amb 19 membres fundadors, i
 Secció de Ciències Naturals, amb 13 membres fundadors.

Deixo a la seva consideració les reflexions que podrien fer-se sobre la desigual distribució de les persones escollides per a cada secció, però sí que

he de fer alguna observació sobre un aspecte que sovint ha estat tema de debat sobre la funció que es volia atorgar al naixent IME.

S'ha cregut que la funció principal d'una institució com l'IME havia de ser, i cito literalment un paràgraf d'un document de treball del mateix IME, "esdevenir òrgan consultiu de referència cultural i científica per a les administracions autonòmiques, insulars i locals", funció per a la qual els seus membres havien de tenir el reconeixement social i acadèmic suficientment acreditat.

Aquesta idea, que és assumida plenament pel conjunt de l'IME, a vegades ha portat a creure que la pertinença a l'IME, a l'estil de la majoria d'acadèmies, podia representar una espècie de reconeixement honorífic i que la majoria dels seus membres havien de ser persones de dilatada trajectòria acadèmica. Una mena de col·legi de savis, en definitiva. Però no era aquesta la idea dels creadors, si ens atenem a la sorprenent varietat d'edat i situació dels 67 membres fundadors. Sospito que ningú ho havia analitzat fins ara: el més gran, el Sr. Miquel Coll Carreras, advocat, tenia en aquell moment 71 anys, i el més jove, el Sr. Josep Serra Colomar, professor de Literatura, en tenia 26. Si distribuïm tots els membres fundadors en dos grans blocs d'edat, només com a exemple, entre 46 i 71 anys es van nomenar 27 membres fundadors de l'IME, i entre els 45 i 26 anys, 40. D'aquests darrers, la majoria eren persones en la trentena, exactament 28, és a dir, persones amb carreres professionals emergents i de les quals podem ben afirmar que en aquests 25 anys han consolidat plenament la vàlua que ja anunciava la seva incorporació a la nova institució.

Però les dades de la distribució d'edats, no vol ser només una constatació estadística, sinó una demostració de la voluntat original de fer de l'IME una

institució dinàmica, capaç de “crear coneixement fent i donant suport a la recerca en tots els seus àmbits”, de “ser el referent per excel·lència de la cultura dins i fora de Menorca”, “de ser present dins el conjunt de la societat menorquina gràcies al diàleg i a la difusió culturals”. En les frases que acabo de dir, he transcrit literalment el que recull el document del pla estratègic de l'IME, elaborat el curs passat, sota la direcció de la que era, aleshores, presidenta del Consell Científic, Josefina Salord.

La voluntat d'equilibri entre veterania i joventut, entre criteri reposat i dinamisme o creativitat, que posa en relleu l'elecció dels membres fundadors crec que ha perdurat al llarg d'aquests 25 anys; però alhora ha mantingut viu un debat sobre com fer compatible, a l'inici d'aquest segle XXI, en el marc de la societat menorquina i de les limitacions pròpies d'un illa de curtes dimensions i recursos limitats, funcions tan diverses com ser, simultàniament, acadèmia consultiva, institut de recerca, centre logístic i dinamitzador sociocultural. Objectiu impossible? Somni irreal? En qualsevol cas, aquest és ara el nostre repte.

Però voldria tancar aquesta evocació sobre el moment fundacional de l'IME i les persones que hi van donar visibilitat fa 25 anys amb una reflexió, probablement inevitable en aquests moments de precarietat, sobre la relació mantinguda per la nostra entitat amb les institucions polítiques que la van crear i l'han mantinguda. I això em sembla especialment oportú fer-ho quan comptem avui amb la presència dels presidents que ha tingut el Consell Insular de Menorca i dels que van exercir la presidència de l'IME.

Crec que puc afirmar, amb coneixement de causa, que el que ha caracteritzat aquesta relació és una ferma i profunda lleialtat institucional. Lleialtat que es fonamenta en el respecte dels respectius àmbits d'actuació:

l'activitat acadèmica i científica, d'una banda, i la funció política, de l'altra. Lleialtat i respecte que suposen el convenciment que, fins i tot en moments difícils, només el reconeixement de la respectiva autonomia d'actuació i, alhora, de la necessària col·laboració pot ajudar a complir els objectius pels quals existim com a institucions. Una de les expressions culminants d'aquesta combinació de lleialtat i respecte ha estat el procés que va culminar amb el reconeixement de Menorca com a reserva de biosfera, el 1993, o l'inici del procés iniciat cap al reconeixement de la cultura talaiòtica com a Patrimoni de la Humanitat.

Però és obvi que lleialtat no significa docilitat ni instrumentalització. Proclamar avui aquesta lleialtat institucional per part de l'IME vol dir reafirmar, potenciar i millorar, al mateix temps, les grans línies d'actuació que han marcat la vida de l'IME en aquests 25 anys.

No voldria acabar aquesta intervenció sense fer una menció especial dels que ens han deixat al llarg d'aquests anys, alguns dels familiars dels quals ens acompanyen:

Amorós Pórtoles, José L.
Barber Barceló, Miguel
Cabra Martorell, Enric
Canut Ruiz, M. Luisa
Cardona Escanero, Gabriel
Cardona Florit, M. Àngels
Cardona Mercadal, Josep
Casasnovas Marqués, Lluís
Castelló Carreras, Salvador
Coll Carreras, Miguel
Fernández Miranda, Manuel
Hernández Pons, Miguel
Laurie, Bruce
Lafuente Hernández, Eusebio
Martí Camps, Ferran
Mascaró Pasarius, Josep

Mercadal Pons, Benet
Melis Pons, Pere
Mir Mateo, Juan
Moll Casanovas, Francesc de Borja
Montobbio Jover, J. Ignacio
Murillo Tudurí, Andreu
Orfila León, Juan A.
Prats Trinidad, Pere
Seguí Mercadal, Mateu

Al llarg d'aquests 25 anys, l'IME ha tingut tres presidents del Consell Científic, deixant a part els presidents institucionals del CIM. Tomàs Vidal, que va ser el primer, elegit el mes d'abril del mateix 1986; Josefina Salord, després, i jo mateix, des de fa pocs mesos. Però són els 185 membres ordinaris actuals, els 12 membres corresponents i els 4 membres d'honor, juntament amb les persones de l'aparell tècnic i administratiu, els que representen el potencial viu del nostre Institut, el vertader fonament que pot fer real aquest somni de construir ponts de cultura prou amplis i sòlids per convertir una illa en un continent sencer.

Maó, novembre de 2011